

УДК 338.24:331.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/39.3>**Мельник О.В.**здобувач наукового ступеня доктора філософії
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5472-8924>

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті проаналізовано еволюційні траєкторії державної участі у сфері соціально-трудо­вих відносин на основі порівняльного інституційного підходу. Актуальність дослідження зумовлена потребою оцінити ефективність державних моделей у забезпеченні стабільності соціально-трудо­вих відносин в умовах структурних змін та відновлення після кризових шоків війни. Виявлено, що сучасні моделі регулювання соціально-трудо­вих відносин формувалися на спільному індустріальному фундаменті, проте зазнали різноспрямованої трансформації під впливом глобалізації, кризи фордистської моделі та постсоціалістичних реформ. Застосовано методу порівняння моделей державної участі на основі ключових макроекономічних показників: продуктивності економіки, рівня зайнятості, стійкості до криз, соціальної диференціації та швидкості структурної модернізації. Виявлено, що координаційно-партнерська модель забезпечує високу інституційну стабільність та згладжування соціальних ризиків, ринково-адаптивна модель сприяє гнучкості соціально-трудо­вих відносин та зростанню продуктивності, а трансформаційно-компенсаторна модель поєднує державне втручання з компенсаторними механізмами у періоди структурних шоків. Узагальнено межі універсалізації моделей, показано, що жодна з них не є еталонною, а перенесення інститутів здійснюється з урахуванням національних особливостей та попередніх трансформацій. Показано необхідність тимчасового посилення ролі держави в Україні під час економічного відновлення. Доведено необхідність поєднання координаційної, ринкової та компенсаторної ролі держави для забезпечення економічної стабільності та структурної адаптації. Подальші дослідження рекомендовано здійснювати щодо аналізу ефективності поетапного поєднання державного регулювання та ринкових механізмів у післявоєнному відновленні економіки.

Ключові слова: державне регулювання, соціально-трудо­ві відносини, інституційні моделі, макроекономічна ефективність, ринок праці, структурна адаптація, соціальна стабільність, порівняльний аналіз.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси у сфері соціально-трудо­вих відносин, спричинені технологічними змінами, глобальною економічною нестабільністю та глибокими соціально-економічними шоками, актуалізують переосмислення ролі держави у їх регулюванні. Традиційні підходи, сформовані в індустріальну епоху, дедалі меншою мірою відповідають новій структурі економіки, що характеризується зростанням сектору послуг, гнучкими формами зайнятості та підвищеною волатильністю ринку праці. Відповідно, посилюється необхідність пошуку шляхів вирішення наукової проблеми визначення оптимальної конфігурації державної участі, здатної забезпечувати одночасно економічну ефективність, соціальну стабільність та адаптивність. Особливої ваги вирішенню цієї проблеми надає системна геополітична криза в Україні, спричинена структурною деформацією економіки, масштабною міграцією робочої сили та необхідністю відновлення продуктивної зайнятості в умовах повномасштабної війни та післявоєнного відновлення. Разом з тим, осучаснення вітчизняної політики державного регулювання соціально-трудо­вих відносин має ґрунтуватись на чіткому розумінні сформованих історично особливостей функціонування різних моделей державної участі та відповідних макроекономічних наслідків у різних інституційних середовищах. Саме тому порівняльний аналіз існуючих в різних країнах моделей

державного регулювання соціально-трудо­вих відносин є важливим для формування ефективної стратегії післявоєнного економічного відновлення України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному науковому середовищі проблема державної участі в регулюванні соціально-трудо­вих відносин досліджується насамперед крізь призму політики зайнятості, інституційного забезпечення ринку праці та практики соціального партнерства. Так, надзвичайно важливу інформацію для подальших наукових роздумів надає дослідження Н. Черевко, який систематизував висновки українських науковців щодо механізмів державного управління в системі трудо­вих відносин [6]. Г. Кузьменко та А. Телендій, аналізуючи роль державних органів у формуванні вітчизняної політики ринку праці, підкреслювали, що сучасні виклики глобалізації, технологічних змін та системних кризових явищ потребують активного державного регулювання зайнятості, посилення професійної підготовки та адаптації законодавства до нових реалій [3]. Прикладом критичного підходу до вирішення проблем державного регулювання соціально-трудо­вих відносин можна вважати дослідження В. Близнюк та Л. Гук, в якому дослідники систематизували основні прогалини усталених в Україні інституційних підходів до регулювання ринку праці, виявивши, зокрема, інерційність та диспропорції попиту й пропозиції [2]. Осо-

© Мельник О.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

бливо цінною частиною представленого дослідження можна вважати формування шляхів пом'якшення негативних проявів надмірного державного втручання в процеси соціально-трудових відносин через стратегічну політику регулювання. Особливий інтерес представляє дослідження О. Акіліної та К. Рябець, в якому авторки розкрили особливості правових аспектів трансформування системи соціально-трудових відносин в складних геополітичних умовах воєнного стану, визначивши окремі перспективи їх проєкції на післявоєнний період [1]. Цікаві підходи до запропонування Н. Силенко, яка порівняла елементи соціального партнерства в Україні та за кордоном і запропонувала систем у умов для стимулювання ініціативності роботодавців [5]. Також доцільно відзначити наукову працю К. Резворович зі співавт., в якій докладно проаналізовано українські законодавчі акти, спрямовані на стабілізацію трудових відносин в умовах збройної агресії, зокрема ті, що стосуються додаткового захисту прав і ті, що тимчасово погіршують права працівників [15]. Вказані наукові доробки засвідчують різні аспекти державного регулювання соціально-трудових відносин в Україні, а їх аналіз є корисним для визначення найбільш ефективної моделі державного регулювання для забезпечення стабільності соціально-трудових відносин в умовах структурних змін та відновлення після кризових шоків війни.

Сучасні закордонні дослідження з обраної проблематики найбільше зосереджуються на її часткових питаннях, зокрема D. Dorn та J. Zweimüller проаналізували стан міждержавної міграції в країнах Європи та у США, виокремивши чинники, які відіграють роль перешкод для міграції і зменшення потенціалу подальшої інтеграції ринків праці [8]. У публікації A Venabed наголошується, що у складних глобальних трендових вимірах для уникнення глобальної кризи регулювання ринків праці політично важливо здійснювати з урахуванням балансів соціальних та економічних потреб [7]. Дослідження В. Galgóczi виділяють ще одну ключову лінію, а саме роль держави як третьої сторони взаємодії, що поряд із профспілками визначає норми колективного регулювання, формуючи системні наслідки для соціального діалогу [9].

Водночас, попри значний обсяг наукових доробок, питання оптимального поєднання державного регулювання в умовах глибоких економічних шоків залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність проведення комплексного аналізу моделей державної участі в соціально-трудових відносинах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення закономірностей формування та функціонування різних моделей державної участі у соціально-трудових відносинах і оцінювання їхніх макроекономічних наслідків з позицій відповідності інституцій економічній структурі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні моделі державного впливу на сферу трудових відносин сформувалися після Другої світової війни як результат трансформації єдиної інституційної логіки, коли провідні економіки світу зіткнулися з необхідністю одночасного відновлення виробництва, забезпечення соціальної стабільності та формування передбачуваного середовища економічного зростання.

Індустріальний тип економіки другої половині XX ст. визначив організаційні параметри цієї участі. Зокрема, масове виробництво, технологічна взаємозалежність підприємств і концентрація робочої сили у великих організаціях вимагали стандартизованих правил виконання праці, довгострокових трудових відносин і передбачуваності відтворення людського капіталу.

Трудові відносини вийшли зі сфери приватних контрактів і набули статусу макроекономічного чинника, що впливає на продуктивність, інвестиції та економічну динаміку [10]. Водночас роль держави визначалась інституціоналізацією як системного учасника регулювання, на якого покладался комплекс взаємопов'язаних функцій (рис. 1).

Таким чином було сформовано базовий інституційний каркас, у межах якого держава забезпечувала правове регулювання та координацію соціально-економічних процесів. Важливо, що описана модель не може розглядатись як результат ідеологічного вибору окремих країн, оскільки вона виникла як функціональна відповідь індустріальної економіки на потребу у стабільності та передбачуваності. Різні національні системи згодом еволюціонували у відмінні підходи до регулювання праці, однак зберегли спільну методологічну основу – визнання ролі держави як інституційного механізму узгодження економічної ефективності та соціальної стійкості [11]. Подальші відмінності між моделями державної участі зумовлювались лише особливостями адаптації цього спільного інституційного ядра до глобалізації, технологічних зрушень та переходу до постіндустріальної економіки та інших структурних змін кінця XX – початку XXI ст. Отож, сучасні підходи до регулювання соціально-трудої сфери доцільно розглядати як різні траєкторії розвитку єдиної історично сформованої системи взаємодії держави, праці та капіталу, що трансформується під впливом нових економічних викликів, але зберігає спільну інституційну природу.

Так, сформована в індустріальну епоху система державної участі у соціально-трудових відносинах зіткнулася з комплексом глибоких змін, що одночасно охопили технологічну, виробничу та інституційну сфери, призвівши до вимушеної перебудови інституціональних основ. Ключовим фактором стала глобалізація виробництва, що призвела до розосередження ланцюгів створення вартості, зростання міжнародної конкуренції за ресурси та робочу силу, підвищення мобільності капіталу. Відтак національні системи регулювання праці втратили можливість функціонувати як замкнені інституційні контури автономної підтримки балансу між зайнятістю, доходами та продуктивністю [10]. Паралельно спостерігалась криза фордистської моделі організації виробництва, заснованої на стандартизованій зайнятості, довгострокових трудових контрактах і передбачуваних кар'єрних траєкторіях [11]. Перехід до економіки знань, поширення гнучких форм зайнятості, цифровізація та сервісна трансформація змінили саму природу праці, зробивши її більш диференційованою, динамічною та менш придатною до уніфікованого регулювання [4].

У відповідь на ці виклики в країнах з усталеною економікою розгорнулися дерегуляційні хвилі, спрямовані на підвищення адаптивності ринку праці.

Рисунок 1 – Функціональна архітектура державної участі у регулюванні соціально-трудових відносин в індустріальній економіці

Держава почала поступово зміщувати акцент із прямого забезпечення зайнятості на створення умов для гнучкості економічних агентів, розвитку конкуренції, стимулювання інновацій та індивідуалізації трудових відносин [13]. Водночас у постсоціалістичних країнах відбувалися трансформаційні процеси іншого характеру – одночасного демонтажу застарілих управлінських концепцій та формування ринкових механізмів, що зумовило поєднання лібералізаційних заходів із необхідністю збереження значної державної присутності для компенсації інституційних розривів [14]. Таким чином, саме відмінні механізми адаптації на спільний системний виклик спричинили до формування різноспрямованих стратегій перебудови індустріальної основи під тиском глобальних еконо-

мічних змін і розвитку різних моделей регулювання соціально-трудової сфери (табл. 1).

Диференціація підходів до участі держави у регулюванні соціально-трудової сфери призвела до виникнення трьох відносно сталих траєкторій еволюції, що відображають різні моделі поєднання ринкових механізмів, інститутів соціального діалогу та державної політики.

Для координаційно-партнерської моделі характерним є збереження високого рівня інституціоналізації трудових відносин при одночасній модернізації механізмів їх узгодження. Держава виступає як модератор взаємодії між організованими інтересами праці та капіталу, забезпечуючи процедурну впорядкованість соціального діалогу, узгодження інтересів економічних акторів і довгострокову передбачуваність

Таблиця 1 – Напрями розвитку державного регулювання соціально-трудових відносин

Вихідний виклик	Управлінська логіка інституційного відклику	Прояв у розвинених економіках	Прояв у постсоціалістичних країнах
Глобалізація виробництва	Перехід від контролю до забезпечення конкурентоспроможності	Перенесення виробничих ланцюгів, зростання конкуренції	Відкриття економік і структурна перебудова
Технологічні зміни	Підтримка перекваліфікації та мобільності робочої сили	Поширення нестандартної зайнятості, економіки знань	Розрив між старою структурою зайнятості та новими секторами
Криза фордистської моделі	Формування нових ринкових інститутів праці	Демонтаж жорстких трудових інститутів	Ліквідація планової системи зайнятості
Фінансова та економічна волатильність	Компенсація інституційних дисбалансів	Дерегуляція та політика гнучкого ринку праці	Комбінуння лібералізації з державною підтримкою
Зростання ролі людського капіталу	Зміщення від прямого регулювання до розвитку	Інвестиції у навички та інновації	Пошук моделей модернізації економіки

інституційного середовища, знижуючи трансакційні витрати соціальних конфліктів.

Ринково-адаптивна модель сформувалася як відповідь на виклики глобальної конкуренції через пріоритет децентралізованих механізмів регулювання і характеризується свідомим обмеженням прямого втручання державних інституцій у сферу трудових відносин, зосереджуючись на створенні загальних правових рамок функціонування ринку праці. Функція держави полягає у забезпеченні адаптивності системи для перерозподілу трудових ресурсів, що корелює з вищою швидкістю створення робочих місць у нових секторах, але водночас супроводжується більшою диференціацією доходів і ризиків нестабільної зайнятості [14].

У постсоціалістичних економіках державна участь у соціально-трудовах відносинах набула якісно іншого характеру, що проявилось у формуванні трансформаційно-компенсаторної моделі, в межах якої держава поєднує регуляторні функції з інституційною компенсацією браку зрілих ринкових механізмів. Функція держави у цій конфігурації полягає у заміні або підсиленні інституцій, що обумовлює нестійку рівновагу системи та її підвищену чутливість до зовнішніх шоків, визначаючи тривалу гібридність моделей ринку праці [16].

Для визначення функціональної сумісності моделей державної участі у соціально-трудовах відносинах із різними типами економічної динаміки здійснимо їх аналітичне зіставлення з урахуванням інституційної логіки регулювання, що визначає поведінку економічних агентів, характер ринку праці та механізми розподілу ризиків (табл. 2).

Як бачимо, відмінності між моделями проявляються насамперед через інституціоналізацію невизначеності економічного розвитку. Координаційно-партнерська модель мінімізує невизначеність через механізми і процедури соціального діалогу. Ринково-адаптивна модель, навпаки, використовує невизначеність як фактор оновлення економіки, забезпечуючи результатив-

ніший перерозподіл ресурсів, проте більша соціальна волатильність потребує розвитку інструментів індивідуальної підтримки зайнятості [12]. В умовах інституційної неповноти трансформаційно-компенсаторної моделі держава змушена одночасно стимулювати ринкові механізми та компенсувати їх слабкість, що призводить до формування її подвійної ролі – як регулятора і як стабілізатора для уникнення чи пом'якшення системних соціальних криз.

Оцінка результативності інституційної архітектури регулювання соціально-трудовах відносин потребує зосередження на макроекономічних ефектах узгодженості між ринком праці, структурою виробництва та механізмами соціальної стабілізації. Для порівняльного аналізу інституційних моделей державної участі у соціально-трудовах відносинах відібрано: Німеччину та Нідерланди – як зразки координаційно-партнерської моделі з високим рівнем інституціоналізації соціального діалогу; США і Велику Британію – як класичні приклади ринково-адаптивного підходу; Польщу та Румунію – як економіки постсоціалістичної трансформації в межах інтеграції до ЄС; Україна розглядалась як окремий аналітичний кейс, що функціонує в умовах воєнного стану і структурних змін економіки. Для порівняння ефективності інституційної координації економічної динаміки ми проаналізували функціональні індикатори за реперними роками. Для України 2021 р. використано як останній доруйнівний статистичний зріз, який забезпечує міжнародну порівняність [17].

В країнах з координаційно-партнерською моделлю управління соціально-трудовами відносинами (табл. 3) продуктивність економіки формується через інституційне вбудовування праці у високотехнологічну структуру виробництва. Інституції соціального партнерства демонструють здатність підтримувати високу участь населення в економічній діяльності навіть у періоди зовнішніх шоків, а також інклюзивність зайнятості як

Таблиця 2 – Порівняльні параметри різних моделей державного регулювання соціально-трудовах відносин

Параметр	Координаційно-партнерська модель	Ринково-адаптивна модель	Трансформаційно-компенсаторна модель
Роль держави	Координатор соціального діалогу	Арбітр, що встановлює норми та правила	Системоутворювач і замітник недостатньо розвинених інститутів
Домінуючий тип регулювання	Договірний, заснований на колективних угодах	Нормативно-правовий із пріоритетом індивідуального контракту	Поєднання адміністративних і ринкових механізмів
Механізм узгодження інтересів	Інституціоналізоване партнерство	Децентралізована ринкова координація	Державне посередництво, ситуативні політики
Стійкість інститутів	Висока	Циклічна, залежна від фаз економічної кон'юнктури	Нестабільна через незавершеність інституційної трансформації
Гнучкість ринку праці	Помірна, керована адаптивністю	Висока, швидка реакція на попит і технологічні зміни	Асиметрична, поєднання сегментів жорсткості й надмірної гнучкості
Розподіл соціальних ризиків	Колективне згладжування через системи страхування і переговорів	Індивідуалізація ризиків, акцент на саморегуляції	Компенсація державою через антикризові втручання
Тип економічної ефективності	Стабілізаційна (довгострокова передбачуваність)	Динамічна (швидкість структурних змін)	Відновлювальна (підтримання базової рівноваги)
Чутливість до зовнішніх шоків	Амортизується інститутами координації	Проявляється через коливання зайнятості	Переноситься у фінансову та соціальну сферу
Ключовий інституційний ресурс	Довіра та сталість правил	Конкуренція та мобільність	Державна спроможність до втручання

результат узгодженості освітньої, промислової та соціальної політик.

У ринково-адаптивних системах зростання продуктивності забезпечується гнучкістю та швидким перерозподілом ресурсів. Інклюзивність менш стабільна, рівень участі населення у зайнятості підвищує гнучкість, натомість збільшує короткострокові соціальні ризики.

Динаміка продуктивності трансформаційно-компенсаторних економік має характер наздоганяючої конвергенції, зростання доходів поєднується з поступовим підвищенням зайнятості. Загалом для постсоціалістичних країн розширення зайнятості може розглядатись як наслідок інтеграції до виробничих ланцюгів ЄС, що свідчить про поступову відмову від компенсаторних механізмів соціальної політики на користь стимулюючих із тимчасовим збереженням ролі держави як компенсатора соціальних дисбалансів. Натомість в Україні до повномасштабної війни зростання продуктивності не супроводжувалося розширенням зайнятості, що вказує на структурну розрізненість економічної динаміки та незавершеність інституційної трансформації. Обмежена інклюзивність ринку праці відображає невідповідність між професійною структурою робочої сили та попитом економіки.

Показники безробіття та соціальної диференціації в різних моделях державного регулювання соціально-трудових відносин також виявляють різні механізми адаптації до макроекономічних шоків (табл. 4).

Координаційно-партнерські системи характеризуються відносно низькою амплітудою змін безробіття, що підтверджує роль інституцій у пом'якшенні коли-

вань у країнах із розвиненим соціальним діалогом. Водночас індекс Джині вказує, що економічне зростання не супроводжується різким розширенням доходів.

У ліберальних моделях спостерігаються різкіші сплески безробіття під час криз із подальшим швидким відновленням, тобто ринково-адаптивні економіки демонструють достатню гнучкість, однак швидкість структурних змін спричиняє до системно вищої нерівності доходів.

Для постсоціалістичних економік зниження безробіття до 2019 рр. відображає ефект структурної інтеграції, а подальші коливання вказують на вразливість до зовнішніх шоків через недосконалість механізмів координації. У моделях трансформаційного типу натомість спостерігається завершення етапу первинної ринкової адаптації, що супроводжується поступовою нормалізацією розподілу доходів після початкового трансформаційного розриву. В Україні кризова чутливість має структурно-дестабілізаційний характер, зумовлений глибокими інституційними розривами та воєнними викликами. Відносно низькі значення індексу Джині не свідчать про соціальну збалансованість, оскільки поєднуються з низьким рівнем доходів загалом, вказуючи на загальну обмеженість економічної бази перерозподілу.

Отже, результати аналізу свідчать, що там, де державні механізми інтегровані у відтворення продуктивності, зайнятості та соціального балансу, вони підсилюють стійкість розвитку, натомість якщо втручання є надмірно фрагментарним, або має на меті лише компенсацію постфактум структурних диспропорцій, його

Таблиця 3 – Функціональні індикатори ВВП на душу населення та рівня зайнятості населення обраних країн за реперними роками

Країна	ВВП на душу населення, дол. США				Рівень зайнятості населення, %			
	2003	2010	2019	2021 /2022	2003	2010	2019	2021 /2022
Німеччина	30766	41223	46467	48717	65,4	71,1	75,9	76,6
Нідерланди	35761	50119	52331	57768	73,2	74,7	78,9	80,4
США	39608	48586	65120	76330	71,2	66,7	70,5	70,2
Велика Британія	32414	39093	42354	46125	71,6	69,9	75,0	75,4
Польща	5908	12597	15595	18321	51,7	54,1	60,9	62,2
Румунія	2971	8211	12920	15786	57,8	55,4	60,7	62,6
Україна	1043	2974	3659	4835	54,7	52,6	52,9	49,3

Джерело: сформовано за даними [17]

Таблиця 4 – Функціональні індикатори рівня безробіття та соціальної диференціації обраних країн за реперними роками

Країна	Рівень безробіття (% робочої сили)				Індекс Джині (0–100)			
	2003	2010	2019	2021 /2022	2003	2010	2019	2021 /2022
Німеччина	9,8	7,0	3,2	3,1	28,3	29,3	31,7	31,4
Нідерланди	5,4	4,5	3,4	3,5	27,6	27,8	28,5	28,1
США	6,0	9,6	3,7	3,6	40,3	40,5	41,5	41,3
Велика Британія	5,0	7,8	3,8	3,7	34,0	34,4	35,1	35,7
Польща	19,7	9,6	3,3	2,9	35,2	33,9	30,2	28,5
Румунія	7,6	7,0	3,9	5,6	37,8	33,5	34,8	34,3
Україна	9,1	8,2	8,5	9,8	28,7	26,5	26,1	25,6

Джерело: сформовано за даними [17]

ефект обмежується короткостроковою стабілізацією без формування довгострокових драйверів модернізації. Можна стверджувати, що жодна з розглянутих моделей державної участі у соціально-трудовах відносинах не є універсальним еталоном, оскільки пряме копіювання інституційного досвіду іншої країни не гарантуватиме Україні успішності трансформацій, натомість ефективність регулювання залежить від відповідності інституцій рівню розвитку ринку праці та соціальної капіталізації населення.

Для української економіки, яка переживає глибокі шоки, негайний перехід до чисто ліберальної моделі ринку праці є неможливим через соціальні ризики, низьку структурну адаптивність і обмеженість інституційної культури державних впливів. Тому варто звернути увагу на можливості тимчасового підсилення ролі держави у соціальній підтримці і координації ринку праці, з одночасним стимулюванням структурних змін. При цьому важливо уникати інституційної пастки перехідності, коли надмірне або надто тривале втручання держави може узалежити систему від прямої регуляції, гальмуючи розвиток автономних ринкових механізмів. Виходом із ситуації може стати поетапна, адаптивна політика, яка поєднає елементи координації, стимулювання приватної ініціативи та поступове делегування функцій ринку, з урахуванням історичних особливостей та структурної конфігурації розвитку вітчизняної економіки. Такий підхід дозволить поєднати стабільність зайнятості та соціальну рівновагу з розви-

тком продуктивності, гнучкості ринку та швидкістю структурної модернізації, що є критично важливим аргументом для планування післявоєнного відновлення економіки України.

Висновки.

1. Відповідність інституцій економічній структурі визначає ефективність моделей державної участі. Жодна з проаналізованих моделей (координаційно-партнерська, ринково-адаптивна та трансформаційно-компенсаторна) не володіють ознаками універсальності, тому ефективність державного регулювання визначається відповідністю інститутів історично сформованій економічній структурі, рівню розвитку ринку праці та соціальної капіталізації населення.

2. Імплементация кращого досвіду різних моделей державного регулювання соціально-трудовах відносин потребує вибіркової та адаптації до національних умов для збереження зайнятості, стабільності доходів та соціальної рівноваги.

3. Активна, але тимчасова роль держави є ключовим фактором подолання кризових та трансформаційних викликів. Для української економіки, яка переживає глибокі шоки, поетапна адаптивна політика дозволяє поєднати соціальну рівновагу з гнучкістю ринку праці та швидкістю структурної модернізації, запобігаючи інституційним пасткам перехідного періоду.

Перспективним напрямом подальших досліджень може стати аналіз ефективності поетапного поєднання державного регулювання та ринкових механізмів у післявоєнному відновленні економіки.

Список використаних джерел:

1. Акіліна О. В., Рябець К. А. Правове регулювання соціально-трудовах відносин в умовах воєнного стану: економічні та управлінські аспекти. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. № 3 (17). С. 421–430. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0337>
2. Близнюк В., Гук Л. Провали державного регулювання на ринку праці та можливості їх мінімізації. *Економіка України*. 2021. Т. 64. № 12 (721). С. 22–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.12.022>
3. Кузьменко Г. О., Телендій А. А. Роль державних органів у регулюванні ринку праці та забезпеченні зайнятості в Україні. *Публічне урядування*. 2024. № 3 (40). С. 18–25. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-3\(40\)-3](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-3(40)-3)
4. Свидрук І. І., Сидорчук О. Г. Державне регулювання трудової міграції за кордон у контексті соціально-економічного розвитку України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. Вип. 3. С. 113–118. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-294-3-17>
5. Силенко Н. Соціальне партнерство в системі соціально-трудовах відносин: міжнародний та вітчизняний досвід. *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). С. 66–69. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-15>
6. Черевко Н. О. Стан наукової розробленості механізмів державного управління системою трудовах відносин. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 5. С. 60–65. DOI: <https://doi.org/10.32851/tmv-pub.2022.5.8>
7. Benabed A. Globalization and the global trending dimensions of the labor market in a challenging context: Aspects and insights. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. Vol. 18. No. 1. P. 3645–3659. DOI: <https://doi.org/10.2478/picbe-2024-0296>
8. Dorn D., Zweimüller J. Migration and labor market integration in Europe. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 35. No. 2. P. 49–76. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.35.2.49>
9. Galgóczi B. Just transition on the ground: Challenges and opportunities for social dialogue. *European Journal of Industrial Relations*. Vol. 26. No. 4. P. 367–382. DOI: <https://doi.org/10.1177/0959680120951704>
10. Greer I., Doellgast V. Marketization, inequality, and institutional change: Toward a new framework for comparative employment relations. *Journal of Industrial Relations*. Vol. 59. No. 2. P. 192–208. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022185616673685>
11. Hernández-Medina P. Interplays of institutional, economic, social and environmental systems in sustainable development in Latin America. *Journal of Sustainability Research*. 2025. Vol. 7. No. 1. e250007. DOI: <https://doi.org/10.20900/jsr20250007>
12. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2023. 2023. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2023>
13. OECD. OECD Employment Outlook 2020: Worker Security and the COVID-19 Crisis. 2020. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2020_1686c758-en.html
14. Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Employment Outlook 2023: Artificial Intelligence and the Labour Market. 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2023_08785bba-en/full-report/artificial-intelligence-and-the-labour-market-introduction_ea35d1c5.html

15. Rezvorovych K., Gorinov P., Sokol M., Kutsyk K., Opatskyi R. Peculiarities of the legislative regulation of the protection of rights of workers on the background of Russian military aggression (The Ukrainian experience). *Review of Economics and Finance*. 2023. Vol. 21. P. 584–591.
16. World Bank. Social Protection and Jobs Responses to Shocks: Building Resilient Labour Markets. 2022. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/fa7a2f3c-efbd-5950-bfac-4b2b4bfc8cad>
17. World Bank. World Development Indicators. 2025. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

References:

1. Akilina, O. V., & Riabets, K. A. (2025). Pravove rehuliuвання sotsialno-trudovykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu: ekonomichni ta upravlinnski aspekty [Legal regulation of social and labor relations under martial law: economic and managerial aspects]. *Yevropeiskyi naukovi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii*, 3 (17), 421–430. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0337>
2. Blyzniuk, V., & Huk, L. (2021). Provaly derzhavnogo rehuliuвання na rynku pratsi ta mozhyvosti yikh minimizatsii [Failures of state regulation in the labor market and possibilities for their minimization]. *Ekonomika Ukrainy*, 64(12 (721)), 22–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.12.022>
3. Kuzmenko, H. O., & Telendii, A. A. (2024). Rol derzhavnykh orhaniv u rehuliuванні rynku pratsi ta zabezpechenni zainiatosti v Ukraini [The role of public authorities in regulating the labor market and ensuring employment in Ukraine]. *Publichne uriaduvannya*, 3 (40), 18–25. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-3\(40\)-3](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-3(40)-3)
4. Svydruk, I. I., & Sydoruk, O. H. (2021). Derzhavne rehuliuвання trudovoi mihratsii za kordon u konteksti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [State regulation of external labor migration in the context of Ukraine's socio-economic development]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 3, 113–118. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-294-3-17>
5. Sylenko, N. (2020). Sotsialne partnerstvo v systemi sotsialno-trudovykh vidnosyn: mizhnarodnyi ta vitchyzniani dosvid [Social partnership in the system of social and labor relations: international and domestic experience]. *Molody vcheni*, 4 (80), 66–69. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-15>
6. Cherevko, N. O. (2022). Stan naukovoi rozrobenosti mekhanizmiv derzhavnogo upravlinnia systemoiu trudovykh vidnosyn [The state of scientific development of public administration mechanisms in the system of labor relations]. *Tavriiskyi naukovi visnyk. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannya*, (5), 60–65. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.5.8>
7. Benabed, A. (2024). Globalization and the global trending dimensions of the labor market in a challenging context: Aspects and insights. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*, 18 (1), 3645–3659. DOI: <https://doi.org/10.2478/picbe-2024-0296>
8. Dorn, D., & Zweimüller, J. (2021). Migration and labor market integration in Europe. *Journal of Economic Perspectives*, 35 (2), 49–76. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.35.2.49>
9. Galgóczi, B. (2020). Just transition on the ground: Challenges and opportunities for social dialogue. *European Journal of Industrial Relations*, 26 (4), 367–382. DOI: <https://doi.org/10.1177/0959680120951704>
10. Greer, I., & Doellgast, V. (2017). Marketization, inequality, and institutional change: Toward a new framework for comparative employment relations. *Journal of Industrial Relations*, 59 (2), 192–208. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022185616673685>
11. Hernández-Medina, P. (2025). Interplays of institutional, economic, social and environmental systems in sustainable development in Latin America. *Journal of Sustainability Research*, 7(1), e250007. DOI: <https://doi.org/10.20900/jsr20250007>
12. International Labour Organization. (2023). *World Employment and Social Outlook: Trends 2023*. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2023>
13. OECD. (2020). *OECD employment outlook 2020: Worker security and the COVID-19 crisis*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2020_1686c758-en.html
14. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *OECD Employment Outlook 2023: Artificial Intelligence and the Labour Market*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2023_08785bba-en/full-report/artificial-intelligence-and-the-labour-market-introduction_ea35d1c5.html
15. Rezvorovych, K., Gorinov, P., Sokol, M., Kutsyk, K., & Opatskyi, R. (2023). Peculiarities of the legislative regulation of the protection of rights of workers on the background of Russian military aggression (The Ukrainian experience). *Review of Economics and Finance*, 21, 584–591.
16. World Bank. (2022). *Social Protection and Jobs Responses to Shocks: Building Resilient Labour Markets*. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/fa7a2f3c-efbd-5950-bfac-4b2b4bfc8cad>
17. World Bank. (2025). *World Development Indicators*. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Melnyk Oleksandr

Lviv University of Trade and Economics

STATE REGULATION MODELS OF SOCIAL AND LABOR RELATIONS IN THE MODERN ECONOMY

The article analyzes the evolutionary trajectories of state participation in the sphere of social and labor relations based on a comparative institutional approach. The relevance of the study is due to the need to assess the effectiveness of state models in ensuring the stability of social and labor relations in the context of structural changes and recovery after the crisis shocks of the war. It is revealed that modern models of regulating social and labor relations were formed on a common industrial foundation, but since the end of the 20th century they have undergone multidirectional transformation under the influence of globalization, the crisis of the Fordist model and post-socialist reforms. The methodology of comparing models of state participation based on key macroeconomic indicators is applied: economic productivity, employment level, resilience to crises, social differentiation and the speed of structural modernization.

It is found that the coordination-partnership model provides high institutional stability and smoothing of social risks, the market-adaptive model contributes to the flexibility of social and labor relations and increased productivity, and the transformation-compensatory model combines state intervention with compensatory mechanisms in periods of structural shocks. The limits of universalization of models are summarized, it is shown that none of them is a reference, and the transfer of institutions is carried out taking into account national characteristics and previous transformations. The need for a temporary strengthening of the role of the state in Ukraine during economic recovery is shown. The need to combine the coordinating, market and compensatory roles of the state to ensure economic stability and structural adaptation is proven. Further research is recommended to analyze the effectiveness of the phased combination of state regulation and market mechanisms in the post-war economic recovery.

Keywords: *state regulation, social and labor relations, institutional models, macroeconomic efficiency, labor market, structural adaptation, social stability, comparative analysis.*

JEL classification: J30, J50, O15, P52

Дата надходження статті: 20.01.2026

Дата прийняття статті: 10.02.2026

Дата публікації статті: 03.03.2026
